

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 18 (Ekim/October 2024), s. 131-144.

Geliş Tarihi-Received: 15.10.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 30.10.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.241

Kemterî İbrâhîm'in Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve 'Maktel-i İmâm Hüseyin' Adlı Mesnevisi

Kemterî İbrâhîm's Life, Literary Personality and Mesnevi Called 'Assassination of İmâm Hüseyin'

Jale ZÜMRÜT MENTEŞ*

Öz

Kerbela, Hz. Hüseyin şehit edilmeden evvel adından söz edilen önemli bir yer değildi. Bu mekân Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in maiyetindekilerle birlikte burada şehit edilmesinden sonra önem kazanmıştır. Kerbelâ; düzlük, savunmaya elverişli olmayan ve sadece içecek suyun bulunduğu bir konaklama yeridir. Hz. Hüseyin'in şehâdetiyle önemli bir ziyaret mekânı haline gelmiş, şehitlerin mezarlarının var olduğu bir şehre dönüşmüştür. İslâm tarihinin en vahim ve en acı olaylarının başında Kerbelâ hadisesi gelir. Hz. Hüseyin'in insafsızca şehit edilmesi halkın muhayyilesinde derin izler bırakmıştır. Bu olay İslâm'ı benimsemiş tüm milletleri etkilemiştir. Bu durum 'Maktel-i Hüseyin' adlı eserler başta olmak üzere 'Kerbela Mersiyeleri', 'Muharremiyeler' gibi manzûm, mensûr ya da manzûm-mensûr karışık olarak yazılan birçok eserin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu tür eserlerde genellikle olayın tarihsel boyutu, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve Yezid ile ilgili olumsuz duygular aktarılmaktadır. Bu eserlerden biri de Kemterî İbrâhîm'in 'Maktel-i İmâm Hüseyin' mesnevisidir. Kemterî İbrâhîm'in maktelinde Hz. Hüseyin'in katledilişi Kerbelâ mesnevilerine uygun olarak işlenmektedir. Bu çalışmada, Kemterî İbrâhîm'in 'Maktel-i İmâm Hüseyin' adlı eseri tanıtılmıştır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde şair hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde eser şekil özellikleri bakımından incelenmiştir. Eserde Hz. Hüseyin ve taraftarlarının acımasızca şehit edilmesinden duyulan üzüntü ikinci bölümde anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise Maktel-i Hüseyin'in çeviri metni yer almıştır. Eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak için esere sözlük de eklenmiştir. Eser anılan muhtevasıyla ihmal edilemeyecek derecede kıymetli bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Kerbelâ, Maktel-i İmâm Hüseyin, Kemterî İbrâhîm, çevriyazı, inceleme.

Abstract

Karbela isn't an important place before St. Hüseyin was martyred. This area would be important after Holy Muhammed's grandson, St. Hüseyin and his close-friends were died. Kerbela is an accomadation place where is flat and has only drinking water. It isn't suitable for defence. It became an important historical-visiting place after St. Hüseyin's death and it became a city which has war-memorial vaults. Kerbela Event is the beginnig of the most suffering eventin İslam History. There were dramatical impressives on people after St. Hüseyin's assassination. That event impressed all of the İslam. That event was theme for a lot

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Kahramanmaraş, e-posta: zumrutjale@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3585-5925.

of literature which was written in poem or in article like 'Assassination of Hüssein', 'Kerbela Dirges, Muharremiye'. When you look over being dealt the theme on these literatures, especially you can see historical comprehension of event, explaining the assassination of St. Hüssein and negatory feelings of Yezid. One of these works of Kemterî İbrâhîm's the Assassination of St. Hüssein. In tihs study is Kemterî İbrâhîm's the Assassination of St. Hüssein has been introduced. This assassination includes three parts. In the introduction part detailed information about the author. It has been according to its shape in the first part. In the second part the sadness caused by the Martyr of Hz. Hüssein and his supporters has been narrated. In the last part there is a translation text by Assassination of Hüssein' Also, a dictionary has been added to make be understatanable. With its content, it is a nonignorable precious work of art.

Keywords: Assassination, Kerbela, St. Hüssein, written translation, analysis.

Giriş

Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan Kerbelâ; düzlük, savunmaya elverişli olmayan ve sadece içecek suyun bulunduğu bir konaklama yeridir. Hz. Hüseyin'in şehâdetiyle önemli bir ziyaret mekânı haline gelmiş, şehitlerin mezarlarının var olduğu bir şehre dönüşmüştür.

Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevîler'ce acımasızca şehid edildikleri Kerbelâ hadisesi İslâm tarihinin en vahim ve en acı olaylarının başında yer alır. Kerbelâ hadisesinin meydana geldiği dönemden itibaren Hz. Hüseyin'in hayatı efsanevî ve menkıbevî bir hüviyet kazanmıştır. Dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle de Alevilik-Bektaşılık gibi zümre edebiyatlarıyla dîvân, halk ve âşık edebiyatında Kerbelâ olayı ile ilgili müstakîl eserler, mersiye ve manzûmeler telif edilmiştir (Türkoğlu, 2016, s. 108). Bu tür eserlerde konunun ele alınışına bakıldığında genellikle olayın tarihsel boyutu, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin anlatılması ve Yezid ile ilgili olumsuz duyguların aktarılması gibi kalıplaşmış bir yapı söz konusudur. Kerbelâ hadisesini anlatan eserlerden biri de Kemterî İbrâhîm'in yazmış olduğu 'Maktel-i İmâm Hüseyin' adlı mesnevidir.

1. Kemterî İbrâhîm'in Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eseri

1.1 Hayatı

Kemterî İbrâhîm hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Şairin asıl adı İbrâhîm ve mahlası Kemter'dir. Kemter, kelime olarak "daha aşağı, aşağıda bulunan, hakîr, itibarsız; eksik, noksan" anlamlarına gelmektedir (Develilioğlu, 1997, s. 507). Buradan hareketle şairin mütevâziliğinden dolayı bu mahlası kullandığı söylenebilir. Milli Kütüphane'de bulunan 'Maktel-i İmâm Hüseyin' adlı mesnevide şairin ismi Kemterî İbrâhîm olarak geçmektedir.

Mesnevinin müstensihisi olan İbrâhîm b. Kazzaz Hamid Gergerî'nin eseri istinsah ettiği tarih H. 1022/1023 M. 1614'tür. Buradan yola çıkarak şairin 16-17. yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür.

1.2. Edebî Şahsiyet

Kemterî İbrâhîm hakkında bilgi edindiğimiz tek kaynak Kemterî İbrâhîm'in *Maktel-i İmâm Hüseyin* adlı mesnevisidir.

Asıl ismi İbrâhîm olan şair Kemter mahlasını kullanır. Kemterî İbrâhîm Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmada oldukça başarılıdır. Kemterî İbrâhîm eserinin bazı yerlerinde Kur'an âyetlerine yer vermiştir. Buradan hareketle şairin dinî bilgiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca şair aruz veznini kullanmakta çok başarılıdır (Menteş, 2013, s. 2).

Kemterî İbrâhîm eserinde konuşma dilinden yararlanmasının yanı sıra edebî sanatlara, atasözü ve deyimlere de yer vermiştir.

1.3. Maktel-i İmâm Hüseyin

Kemterî İbrâhîm eserine Maktel-i İmâm Hüseyin adını vermemiştir; ama maktel sözü eserde sıkça geçmektedir. Buradan yola çıkarak eserin adının Maktel-i İmâm Hüseyin olma ihtimalinin kuvvetli olduğu söylenebilir.

Kemterî İbrâhîm'in bilinen tek eseri Maktel-i İmâm Hüseyin'dir. Yapılan araştırmalarda Maktel-i İmâm Hüseyin'in dört nüshası olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen nüshaların tamamı Milli Kütüphanede yer almaktadır. Bizim faydalandığımız nüsha Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 03 Gedik 17179 numarasıyla kayıtlı olan nüshadır.

2. Maktel-i İmâm Hüseyin'de Şekil ve Muhteva

2.1. Şekil Özellikleri

2.1.1. Tertip Şekli

Giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere Mesnevi üç bölümden oluşmaktadır.

2.1.1.1. Mesnevinin Giriş Bölümü:

Mesnevinin giriş bölümü 1-23. beyitler arasını kapsar.

2.1.1.1.1. Besmele: Şair İslâmî geleneğe uygun olarak eserine besmele ile başlar:

Evvel Allâh adını zıkr idelüm
Kudretinden şun'ımı fikr idelüm (1)

2.1.1.1.2. Tevhîd: Mesnevinin ilk bölümü Allâh'ın birliğini anlatan tevhîd bölümüdür:

Oldur âhîr pâdişâh-ı Bîr ü Bâr
Evvelü âhîr Kerîm ü Kirdîgâr (2)

2.1.1.1.3. Münâcât (Allâh'a yakarış): Kemterî İbrâhîm mesnevi tertibine uygun olarak bu bölümde Allâh'a yakarmıştır. Besmele ile başladıktan sonra Allâh'ın sıfatlarından bahsetmiştir. Yeri, göğü, arşı, ferşi, insi, cinsi yaratan Allâh tektir:

Yir ü gögi 'arş u ferş ü ins ü cân
Ol yaratdı ay u kün hürî cinân (3)

2.1.1.1.4. Na'at (Hz. Peygamber'e övgü): Kemterî İbrâhîm mesnevi tertibine uygun olarak tevhîdden sonra na'at bölümüne yer vermiştir. Hz. Peygamber'in bütün enbiyânın şâhı, enbiyânın sonuncusu olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in yüzünü "Yasin"e saçını "Ve'l-leyl'e benzetmiştir:

Evliyânun enbiyânun serveri
Hağ Çalabun sevgülü peygamberi (11)

Enbiyânuñ şâhı hâtem-i Rüsûl
Ol Muhammed Muştafâ mâh-ı uşûl (12)

Şaçıdur “ve'l-leyli” anuñ bil kirâm
“Raḥmetenli'l-‘âlemîn” “nûn ve'l-ķalem” (13)

Hız. Peygamber, Allâh'ın sevgili kuludur; hatta habîbidir. “Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” sözünün muhâtabıdır:

Çün aña “Levlâk” gelmişdür şıfât
Yir ü gögi ‘arş u ferş ü kâi’ nât (16)

2.1.1.1.5. Mu‘cizât (Hız. Peygamber’in mucizeleri): Allâhu Teâlâ insanları doğru yola sevk etmek için birçok kez peygamber göndermiştir. Bu peygamberleri yeryüzündeki elçiler olarak görevlendirmiştir. Her peygambere de bazı mucizeler vermiştir. Âlemlere rahmet olan Hız. Muhammed’e de birçok mucize vermiştir. Hız. Peygamber’in mucizelerinden olan taşların konuşması, kuru ağacın hurma vermesi, elinden pınarların akması, ayı ikiye bölmesi gibi hadiselere Kemterî İbrâhîm mesnevisinde yer vermiştir:

Mu‘cizât-ı tşa dil virdi ‘ayân
Taş içinde eyledi çeşme revân (18)

Ayı iki pâre kıldı Muştafâ
Kıyı ağaç hurma virdi ey safâ (19)

Hız. Peygamber enbiyânın şâhı, evliyânın başıdır:

Ol Muhammeddür ki şâh-ı enbiyâ
Ol ‘âl-i serdâr-ı cümle evliyâ (22)

Hem vaşıyy ü Muştafâ vü hem imâm
Muķtedâdur her dü-‘âlem ve’s-selâm (23)

2.1.1.1.6. Sebeb-i te‘lif: Bu bölüme “sebeb-i terceme” de denilebilir. Bu bölümde eserin yazılış ya da çevriliş amacı üzerinde durulur. Kemterî İbrâhîm, Hız. Hüseyin’in katledilişine çok üzüldüğü için bu eseri oluşturmuştur. Kemterî İbrâhîm eserini Sünnîlerin okuması için yazmıştır. Sünnîlerin eseri okurken kendilerinden geçmelerini, inlemelerini, derd ile gözyaşı dökmelerini istemiştir. Kemterî İbrâhîm eseri okuyanların Hız. Hüseyin için can u gönülden ağlayacaklarını düşünmekte ve bunun sonucunda günâhlarının afv olup cennete gireceklerini umut etmektedir. Ayrıca Kemterî İbrâhîm mesnevisini Hız. Hüseyin hürmetine kendi günâhlarının affı için yazmıştır:

Ya ilâhi ol Hüseynüñ ‘ışkına
Yazmışam ben Muştafânuñ şevķine (2680)

2.1.1.2. Konunun İşlendiği Bölüm:

Kemterî İbrâhîm'in Maktel-i İmâm Hüseyin adlı eseri dinî bir mesnevi olup bu bölümde Hız. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi anlatılmaktadır.

Bu bölüm 24–2686. beyitleri arasını kapsamaktadır.

2.1.1.3. Mesnevinin Bitiş Bölümü:

Mesnevinin bitiş bölümü 2687-2700. beyitler arasını kapsamaktadır.

2.1.1.3.1. Allâh'a "hamd ü sena" ve dua: Kemterî İbrâhîm Allâh'tan Hz. Hüseyin hürmetine günâhlarının bağışlanmasını istemektedir:

Ol Hüseynüñ hürmetiçün yâ İlâh
‘Afv kıl günâhlarum ey pâdişâh (2687)

2.1.1.3.2. Okuyucudan hayır dua isteme: Kemterî İbrâhîm mesnevisinin bu bölümünde eseri okuyanların dualarının kabul olmasını, Allâh'ın o kişilere rahmet etmesini istemektedir:

Sizlerüñ du‘aları maqbûl ola
Okuyup dinleyene rahmet kıla (2698)

2.1.2. Nazım Şekilleri ve Türleri

Mesnevi maktel türündedir. Eser, değişik zamanlarda okunmak üzere on meclise bölünmüştür ve meclisler sırasıyla şu beyitler arasındadır:

1. Meclis, 33-342. beyitleri arasındadır.
2. Meclis, 320-563. beyitler arasındadır.
3. Meclis, 564-830. beyitler arasındadır.
4. Meclis, 831-1116. beyitler arasındadır.
5. Meclis, 1117-1352. beyitler arasındadır.
6. Meclis, 1353-1635. beyitler arasındadır.
7. Meclis, 1636-1895. beyitler arasındadır.
8. Meclis, 1896-2177. beyitler arasındadır.
9. Meclis, 2178-2436. beyitler arasındadır.
10. Meclis, 2436-2700. beyitler arasındadır.

2.1.3. Beyit sayısı: Eser 2700 beyitten oluşmaktadır.

2.1.4. Vezin

Mesnevinin vezni son iki beyitten anladığımız kadarıyla fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât’tır.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Söz tamâm oldu bâ- kıyatüşâlihât (2699)

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Vir Muhammed Muştafâya şalavât (2700)

2.1.5. Kafiye

Kemterî eserinde yarım ve zengin kafiyeyi kullanmış olsa da en çok tam kafiyeye yer vermiştir.

Anı yirinden çün idesiz cüdâ
Kavlünüze kılmaya 'ahd-ü vefâ' (89)

İki oğlu pehlevânidi be- nām
Sünnîdi şâdık idi ol imām (63)

Girü size ben bağışlayam günāh
Ger Yezîde siz getüresiz penāh (269)

2.1.6. Redif

Kemterî, şiirde ahengi sağlamada önemli bir yeri olan redifin tek bir heceden cümleye kadar her çeşidini kullanmıştır. Beyitlerin büyük çoğunluğu rediflidir. Rediflerin genellikle fiil ve isim çekimleri şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla redifler daha çok Türkçe kelimeler üzerine yoğunlaşmıştır. Eserin çoğunluğunda redif kullanılmasına rağmen kullanılmayan beyitler de vardır.

Yitmiş iki pehlevânlar geldiler
Kâdı eviñde kamu cem' oldılar (64)

Bunda degül Müslim ger olsa idi
Virmeyedüm biñ Yezîd olsa idi (289)

2.2. Dil ve İfade Özellikleri

Kemterî İbrâhîm, mesnevisinde çok ağır bir dil kullanmamakla beraber Arapça ve Farsça kelimelere sıkça yer vermiştir. Bu da onun bu dillere ne kadar hâkim olduğunu göstermektedir. Şairin kullandığı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşıdığı görülür. Özellikle yuvarlaklaşma çok yaygındır.

Bekler ol leşker eytdi bilün
Altı günden şehri araya aluñ (230)

Eserde Eski Anadolu Türkçesinde görülen e/i değişimine mesnevide sıkça rastlanmaktadır.

Geldi kaşîd yüz yire urdı revân
Nâme(y)i şundı emire der- zamân (109)

Eserde kullanılan III. tekil iyelik ekleri "u" yerine "ı" kullanılarak sağlanmıştır.

Râvisi eyle rivâyet eyledi
Lût oğlı ibn-i Mañnef söyledi (105)

Eserde III. tekil kişi zamiri "ol" olarak kullanılmıştır.

Ol Muhammeddür ki şâh-ı enbiyâ
Ol 'âl- i serdâr-ı cümle evliyâ (22)

Eserde "onun" zamiri "anun" şeklinde kullanılmıştır.

Anlaruñ ol kavline inanma sen
Bunlaruñ sözünü girçek şanma sen (119)

II. çoğul şahıs "sınız" değil de "sız" olarak kullanılmıştır.

Bir işi işleñ ki burhân **bulasız**
Olmasun ki soñra pişmân **olasız** (87)

Eserde “ger” edatı kullanılmıştır.

Bâki bunda hâzır olmuşdur çeri
Hağ Te‘âlâ **ger** bize kılsa yârî (102)

Eserde “ile” bağlacı “birle” şeklinde kullanılmıştır.

Sa‘d u Müslim yola girüp gittiler
Kûfe yolu **birle** işit n’itdiler (139)

2.2.2. Deyimler

Kemterî İbrâhîm’in mesnevisinde tespit ettiğimiz bazı deyimler şunlardır:

‘Ahd-i peymân itmek: Sözleşmek, söz vermek.

El tutuşup ‘ahd u peymân itdiler
Terk-i han u māl u hem cān itdiler (82)

İki pâre eylemek: İki parça etmek.

Her kime kim tığ-i bürrân indürür
Ortadan çalup iki pâre kılar (1016)

Mübâriz dilemek: Kavga istemek.

Şi‘r okıdı vü mübâriz diledi
İşid imdi şîrizâde n’eyledi (1461)

Nutkı bağlanmak: Korkudan, üzüntüden, heyecandan konuşamaz olmak.

Çün Yezîd ol nâmeden bildi haber
Nuğkı bağlandı ölüben görüner (216)

Ta‘zim ü ‘izzet kılmak: Ulu ve yüce kılmak.

Ol vilâyet halkı karşı geldiler
Anlara ta‘zîm ü ‘izzet kıldılar (2253)

Yâd eylemek: Anmak.

Na‘ra urdı ve mübâriz diledi
âba vü ecdâdını yâd eyledi (1178)

Yüregın tağlamak: Üzülmek.

Ol cemâ‘at zârî kıldı ağladı
Ağlamağıla yüregın tağladı (1294)

3. Maktel-i İmâm Hüseyin’de Muhtevâ

3.1. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar

Kemterî İbrâhîm mesnevisinde Allâh’a, meleklere, peygamberlere, Ehl-i beyt’e, halifelere, on iki İmâma, dinî ve itikadî unsurlara yer vermiştir. Örneğin eserde yer alan Allâh’ın isim ve sıfatlar şunlardır:

Allâh, Bîr u Bâr, Kird-gâr, Kâdir, Âlimü'l-gayb, Perverdigâr, Basîr, Semi', Hak, Hak Teâ'lâ, Çalab, Kirâm, Tanrı, Kerem, Latîf, Şerîf, Rabbü'l-âlemîn, Rabb, Rabbü'l-enâm, Zü'l-celâl, Azîm, Gaffâr, Ferd, İlâh, Hû, Kadîm, Hüdavend, Rabbenâ, Ganî, Rabbü'l-kibâr, Hüdâ, Zü'l-fenün, Rabbü'l-ibâd, Ferd u Rabb, Allâh Ekber, Ferdü's-samed, Kudret.

Kemterî İbrâhîm, mesnevisine mesnevi terkibine uyarak Allâh'ı zikretmek ile başlamıştır.

Evvel Allah adını zîkr idelüm
Kudretinden şun'ımı fikr idelüm (1)

Mesnevide melek olarak yalnız Cebrâil zikredilmiştir. Mesnevide Cebrâil sadece bir beyitte zikredilmiştir.

Cebre'il size [mi] geldi yâ bize
Vahyi bize [mi] olupdur yâ size (2515)

Mesnevide kitap olarak yalnız Kur'ân-ı Kerîm zikredilmiştir.

İlm-i Kurân u ferayiz sünneti
Bizde buldılar Muhammed ümmeti (2526)

Mesnevide Kalem suresi ismen geçmiştir.

Şaçıdur "ve'l-leyli" anuñ bi'l-kirâm
"Raḥmetenli'l- 'âlemîn" "nün ve'l-ḳalem" (13)

Yâsîn sûresi Hz. Peygamber'i öven bir sûre olduğu için Kemterî İbrâhîm, Hz. Peygamber için Yâsîn ifadesini kullanmıştır.

Kendüsi "Yâsîn" yüzidür "Ve'd-dühâ"
Gözi "mâzağa'l-başar" alnı ziyâ (14)

Mesnevide, Hz. Peygamber'in ayı iki parçaya bölmesi hadisesi ele alınmıştır.

Ayı iki pâre kıldı Muştafâ
Ḳurı ağaç ḥurmâ virdi ey şafâ (19)

Mesnevide ihlâs sûresine yer verilmiştir.

Ol Ḳadîm ü Ḳâdir ü ferdü's-şamed
Kim şifâtu "ḳul huvâ'llâhu eḥad" (4)

Şair mesnevide Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderildiğini ifade etmektedir.

Şaçıdur "ve'l-leyli" anuñ bil kirâm
"Raḥmetenli'l- 'âlemîn" "nün ve'l-ḳalem" (13)

Levlâk: "Sen olmasaydın, kâinâtı yaratmazdım." Tamamı "**Levlâke levlâk lemâ halaktü'eflâk**" olan ve hadîs-i kudsi olduğu rivâyet edilen bu sözde, kâinâtın yaratılışındaki yegâne maksadın Hz. Muhammed'in yüce varlığı olduğu ifade edilmektedir (Yeniterzi, 1993, s. 155-157). Mesnevide hadîs bahsedilen mânâda zikredilmektedir.

Çün aña "Levlâk" gelmişdür şifât
Yir ü gögi 'ârş u ferş ü kâi'nât (16)

Peygamberler, Allâh tarafından haber getiren, Allâh'ın emirlerini insanlara haber veren elçilerdir. Onlar Allâh'ın insanlar arasından seçerek görevlendirdiği yüce kimselerdir. Kemterî'nin mesnevisinde zikrettiği peygamberler; Hz. Mûsâ, Hz. İsâ, Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâîl, Hz. Hızır ve Hz. Muhammed'dir.

Mûsâ andandur Kelimu'llâh olan
İsâ andandur Ruḥu'llâh olan (20)

Biri İbrâhîm İsmâ'il biri
Muştafâdur enbiyâlar serveri (1971)

Eytdi ey mel'un benüm Hızır Nebî
Ol birisi bu'l-beşer Âdem Şafî (1970)

Mesnevide ehl-i beyt olarak Hz. Peygamber'in torunu olan Hz. Hüseyin'in şehîd oluşu anlatıldığı için Hz. Hüseyin'e sıkça yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Fatma da beyitlerde sıkça geçen ehl-i beyttir.

Çün Züheyri gördi ol dîn serveri
Ol Hüseyin 'Ali Resûl dîn rehberi (572)

Fâtımadur atam anası bilün
Atam atası 'Aliyyü'l-Murtazâ (2586)

Hasan ol ibn-i 'Alidür ırtaşum
Ol "şebâbü'l cennet"e ol nâmutâr (1739)

Hz. Ebûbekir Hz. Peygamber'in dostu olması münâsebetiyle mesnevide anılmıştır.

Biri Muhammed biri Ebûbekir 'Ömr
Biri 'Avfu biri 'Avni ey nâmutâr (175)

Mesnevide dört halifeden bahsedilirken Hz. Osman'ın adı geçmektedir. Ayrıca O'nun hayâ emsâli olduğuna da vurgu yapılmıştır.

Hem üçünci yârî 'Oşman ba- hayâ
Câmi '-i Qur'an u sultân-ı taḳâ (1091)

Mesnevide dört halifeden bahsedilirken Hz. Ömer'in de adı geçmektedir.

Ya Ebâbekir 'Ömer 'Oşmân 'Ali
Birbirinden niçe ayrılır velî (823)

Bayan kahramanlardan Hz. Aişe, Hz. Fatma, Hz. Hatice, Hz. Asiye, Hz. Zeynep, Hz. Ümmü Gülsüm, Hz. Rukiye ve Hz. Hacer'e yer verilmiştir.

İkrâm itdüm tuḥfe ḳodum önine
'Ai'şe dirler imiş ḥârunına (2365)

Eytdi biri Ḥadicedür birisi
Faḫimâdur biri Hüseynüñ anası (2022)

Asiyeyem ben saña ḳıldum ḫitâp
Ol biri merhem durur budur cevâp (2023)

Ol Hacer ibn-i Hacer ol nâ-be-kâr
Hamle kıldı on biñ-ile hakisâr (894)

Ümmü Gülşümle Ruqıyye geldiler
Zeyneb-ile çün Yezîdi gördiler (2455)

On İki İmâm / İsnâ Aşeriye: Şiilerce dini korumak ve hükümlerini yerine getirmek için Hz. Peygamber'e halife ve vâris olduklarına inanılan on iki kişidir. On iki imâm sırasıyla şunlardır:

1. Hz. Ali
2. Hz. Hasan
3. Hz. Hüseyin
4. Ali Zeynelâbidîn
5. Muhammed Bakır
6. Caferü's-Sâdık
7. Musâ Kâzım
8. Aliyyu'r-Rızâ
9. Muhammed Takiyüddîn
10. Aliyyü'n-Nakiyü'l-Hâdî
11. Hasanü'l-Askerî
12. Mehdî

Kemter-i İbrâhîm On İki İmâm'ı mesnevisinin 25, 26, 27 ve 28. beyitlerinde anmıştır.

Kemteri İbrâhîm, *Maktel-i İmâm Hüseyin* adlı mesnevisinde 'cennet, uçmağ, behişt' adlarıyla cenneti zikrederken cehennemi ise 'cehennem ve tamû' adları ile zikretmiştir.

Seyyid iydür ben kabul itdüm hele
Elüñ alup uçmağa girem bile (680)

Ahîretde tamû odına gire
Kim buları birbirinden ayıra (30)

Mesnevide arş, dokuzuncu felektir. Arş, yer, gök, ins, cins, melek hepsi Şehîd-i Kerbelâ'ya ağlamaktadır.

'Arş u kürsî yir ü gök ü ins melek
Anlaruñla ağladı çerh u felek (874)

Bu dünyada ne yapılırsa ahîrette karşılığı vardır. Dünyanın geçici, ahîretin kalıcı olduğu beyitlerde yer almıştır.

Ey dirîgâ dünyada kılduğ hatâ
Ahîretde n'eyleyiserler cezâ (686)

Din, Allâh tarafından peygamberler aracılığı ile insanlara ulaştırılan ilahî bir kanundur. Dinin kurucusu Allâh, muhâtabı insanlardır. Mesnevide Hz. Peygamber'in dinin sultanı olduğu belirtilmiştir.

Enbiyānuñ hatmidür sultān-ı dīn
Evliyānuñ pādīşāhidur yakīn (17)

Allāh'a yalvarma, niyâz; birini çağırma, bir yere gönderme (Develilioğlu, 1997, s. 189) anlamlara gelen duâ; Kur'ân-ı Kerim'in kimi âyetlerinde ibâdet, kimi âyetlerinde yardım istemek, kimilerinde ise talep mânâlarında kullanılmaktadır. Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in yoldaşları duâ ederek, Kur'ân okumaktadırlar.

'Avrat oğlan ulu kici haş u ām
Yüz yire urdı du'ā kıldı tamām (248)

Kur'ân'da geçen Allāh'ın güzel isimlerinden olan mü'min kelimesi mesnevide Hz. Hüseyin'in yoldaşları için kullanılmıştır. Hz. Hüseyin için ise Emire'l-Mümin ifadesi kullanılmıştır.

Mahtelinden ol Emirü'-l-mü'min
İnşāllāhu biñde birin eydeyin (36)

Ölüm teması mesnevide çok işlenmesine rağmen çok az beyitte direk geçmektedir. Dünyada ne yapılırsa ölümün ardından insanla beraber geleceği beyitlerde yer almaktadır.

Bellüdür kim ne kılasız dünyede
Arduñuzdan uş geliyür ölüm (886)

Mesnevide Hz. Hüseyin'e zulmedenlerin kıyâmet günü Hz. Ali'nin yüzüne nasıl bakacağı sorulmuştur.

Halk-ı 'ālem eyle şandılar meğer
Kim kıyâmetim kopdı nedür haber (535)

Ol kıyâmet günü olmuştur 'ayān
Sen 'Aliye ne diyesin ey la'īn (818)

Eserde Hz. Hüseyin'in karşısında olan kişilerin şeytana uyduğu ve bunun onlar için felaket olduğu belirtilmiştir. Şeytana uyanlar Hz. Hüseyin ve yoldaşlarına büyük haksızlık etmişlerdir.

Bir kez eytdi utanmaz halk-ı dūn
Uyduñuz şeytāna ey kavm-i zebūn (1271)

Şehitlik İslâm dininde önemli bir makâmdır. Allāh yolunda canını fedâ eden Müslümanlar için kullanılan bu mertebe mesnevide "şehid-i Kerbelâ" tamlamasıyla sadece Hz. Hüseyin için kullanılmıştır.

Zehri nūş iden Hāsan hulķı rizā
Hem İmām Hüseyn şehid-i Kerbelā (26)

Mesnevide, Hz. Hüseyin ve taraftarlarının işlerine varmadan önce hem namaz kıldıklarına hem de hutbe dinlediklerine dair bazı beyitler de bulunmaktadır.

İkisinūñ anda sinin kazdılar
Yarağın kıilup namāzın kıldılar (1726)

Ḥutbe okımağa destūr eylemem
Namâzı kıılmağa destūr viremem (2555)

Mesnevîde müezzînin namaz kıılmak için kâmet okuduğundan bahsedilmektedir.

Na'ra urdı ol müe'zzin ki tur
Tur oturma işbu dem kâmet getir (2624)

Mesnevîde hoca gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

İlla senden bir daḥi ḥacet gerek
Ḥoca eytdi buyuruñuz tîz yirek (2289)

Hâtîm, Mesnevîde bitirme, son mânâsıyla kullanılmasının yanı sıra Hz. Peygamber'in, peygamberlerin sonuncusu olduğu mânâsıyla da kullanılmıştır. Ayrıca bölümlerin tamamlanması mânâsı ile de kullanılmıştır.

Enbiyânuñ ḥatmidür sulṭan-ı dîn
Evliyânuñ pâdişâhidur yaḳîn (17)

Ḥâtîm oldı bu ikinci dâsitân
Yarın ikindin gelesiz dūsitân (563)

3.2. Dinî ve Tasavvufî Olmayan Unsurlar

Mesnevîde Medine, Mekke, Küfe, Halep, Şam, Rum, Nizip, Kerbelâ gibi şehirlere; mescid, câmi, saray, ev gibi mekânlar; lâle, zakkûm, servi/selvi gibi bitkilere; bülbül, güvercin gibi kuşlara; Zülfikâr, Zülcenâh, Edhem gibi atlara; arslan, eşek, deve, murg, mûr, canavar, domuz gibi hayvanlara; müşk, anber gibi güzel kokulara da yer verilmiştir.

Çün Halep şehrine geldiler yaḳîn
Bildiler ehl-i Halep cümle yaḳîn (2221)

Eyttiler imdi bize n'itmek gerek
Nâme yazup Mekkeye gitmek gerek (83)

Yine geldüñ biz Ḥüseynüñ sözine
Kim ne geldi Kerbelâda başına (1810)

Geldi evine la'în-ü bî- vefâ
Ḥüseyn başın almışdı bî- ḥayâ (2004)

Ḳaşı ḳara gözi nergis yüzi gül
Boy uzun serviden yoldan uşûl (1135)

Saldı göğercin Dımışka ol pelîd
Tâ ki işbu ḥâli anlasa Yezîd (214)

Hem Ḥüseynüñ iki atı var-idi
Zü'l-cenâh idi biri Edhem idi (876)

Sonuç

Kerbelâ olayından sonra, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi, Arap edebiyatı başta olmak üzere İran ve Türk edebiyatlarında birçok esere konu teşkil etmiştir. Bu tür eserler, Türk edebiyatında genel olarak 'Maktel-i Hüseyin' adıyla anılmaktadır. Bu eserlerden biri de Kemterî İbrâhîm'in *Maktel-i İmâm Hüseyin* adlı mesnevisidir. Bu mesnevide yaptığımız tespitler şunlardır:

Kemterî İbrâhîm'in asıl adı İbrâhîm'dir. Kemter kelime anlamıyla değersiz demektir. Şair bu mahlası, mütevaziliğinden ötürü kullanmıştır.

Kemterî İbrâhîm'in edebî şahsiyeti hakkında varılan en önemli sonuç, mutasavvıf kişiliğinin şairliğine etki etmesidir. Eserde din ve tasavvuf ile ilgili mefhumların çok fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunlara dönük inceleme sonucu şairin dinî-tasavvufî terminolojiye vâkıf olduğu söylenebilir. O şiiri dinî-tasavvufî konuları anlatmak için araç olarak kullanmıştır. Kemterî İbrâhîm, İslamî değerlere sahip ve saygılı bir şairdir. Mesnevisinde Hz. Peygamber'e muhabbetini açık olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte şair, Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmâm'a da muhabbet beslemektedir. Şair onlara bağlılığını eserinde ifade etmektedir.

Kemterî İbrâhîm'in bu mesnevisi dışında başka bir eserine rastlanmamıştır. Bu mesnevinin dört nüshası bulunmaktadır. Tespit edilen nüshaların tamamı Milli Kütüphane'dedir. Bizim incelediğimiz nüsha Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 03 Gedik 17179 numarasıyla kayıtlı olan nüshadır.

Mesnevi, maktel türündedir. Kemterî İbrâhîm mesnevisini "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât" kalıbını kullanarak oluşturmuştur. Eser, 2700 beyitten müteşekkil olup klasik mesnevi tarzına uygun olarak besmele ile başlamıştır. Eserde hadiseler kronolojik olarak anlatılmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesine ait kelimelerin oldukça fazla olduğu eserde, Arapça ve Farsça kelimeler var olmakla birlikte eserin dili sadedir. Eserde zaman zaman atasözü ve deyimlere de yer vermiştir.

Mesnevinin şahıs kadrosunu Yezîd ve askerleri, Hz. Hüseyin ve yoldaşları olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Şair Hz. Hüseyin taraftarlarını övmekte ve onlar için "Sünnî" kavramını kullanmaktadır. Yezîd ve onun taraftarlarına "Hâricî" demektedir.

Şairin bazı beyitlerde âyet ve hadislerden iktibâslar yapması tasavvufî sözcüklere yer vermesi ve her şeyden önce Hz. Hüseyin'in şehîd edilmesini ifade eden vahim ve önemli bir konuyu kaleme alması onun dinî ve tasavvufî yönden yetkin bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Alıcı, L. (2010). *Halîl-i Mar'aşî divançe ve Etvâr-ı Seb'a- tenkitli metin- tıpkıbasım*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Alıcı, L. (2010). *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî inceleme-tenkitli metin*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- Arslan, H. (2001). *Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl (giriş-metin-inceleme-sözlük-adlar dizini)*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Köksal, A. (1987). *Peygamberler tarihi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Azizova, E. (2001). *Kerbelâ vak'ası*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Boztosun, D. (1973). *Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i (28b-57a) metin ve indeks.* [Mezuniyet Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Çağlayan, B. (1997). *Kerbelâ Mersiyeleri.* [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ebû, M. (1977). *Maktelü'l- Huseyn.* Bağdad.
- Eroğlu, S. (2010). Yahya Bin Bahşi ve Maktel-i Hüseyin'i. *Çeşitli Yönleriyle Kerbela.* C. II, Sivas: 525.
- Ertekin, E. (2006). Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin'ler. *Âşinâ,* VIII-23-24, 79-107.
- Fırlalı, E. (1998). *Hüseyin.* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fuzulî, (1987). *Hadîkatü's-Süedâ.* (Ş. Güngör, Haz.). Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay.
- Güder, N. (1997). *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyin (inceleme, metin, sözlük, adlar dizini).* [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Hamidullah, M. (1993). *İslam peygamberi (hayatı ve faaliyeti) I-II.* (S. Tug, Çev.). İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- İslamoğlu, A. (2010). Hacı Nurettin Efendi ve Hüseyin makteli adlı eseri. *Çeşitli Yönleriyle Kerbela.* C. II. Sivas, Türkiye.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu* (1967). İstanbul: MEB Yayınları.
- Kanar, M. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü.* İstanbul: Say Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* C. 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Karahan, A. (1939). *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler, ÜEF Türkoloji Disiplini.* [Mezuniyet Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniv.
- Köksal, M. (2008). *Hız. Hüseyin ve Kerbelâ faciası.* İstanbul: Köksal Yayınları.
- Menteş, Z. J. (2013). *Kemterî İbrâhîm Maktel-i İmâm Hüseyin (inceleme- çeviri yazı-sözlük).* [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş: KSÜ.
- Menteş, Z. J. (2024). *Kemterî İbrâhîm. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/TEIS-2024-99> [Erişim tarihi: 13.09.2024].
- Menteş, Z. J. (2024). *Maktel-i İmâm Hüseyin. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/makteli-imam-huseyin> [Erişim tarihi: 12.09.2024].
- Özçelik, K. (2008). *Yusuf-ı Meddah ve Maktel-i Hüseyin (inceleme-metin-sözlük).* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özçelik, K. (2010). Türk edebiyatında yazılmış ilk Maktel-i Hüseyin kimin eseridir? (Sözlü sunum). *Çeşitli Yönleriyle Kerbela.* Mayıs 20-22. Sivas: Türkiye.
- Pala, İ. (2012). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkoğlu, S. (2017). Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler ve Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 58, 107-128.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslami kaynaklı sözler.* İstanbul: Enderun Kitabevi.